

ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ НА ОСОБУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЯВІВ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

THE PROBLEMS OF THE IMPACT ON THE PERSON OF GLOBALIZATION MANIFESTATIONS OF MODERN LEGAL REALITY

Жаровська І.М.,

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та філософії права
Інституту права та психології*

Національного університету «Львівська політехніка»

Биков О.М.,

*доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник
Інституту законодавства Верховної Ради України,
учений секретар*

У статті розглядаються проблеми впливу на особу глобалізаційних проявів сучасної правової реальності. Визначено, що рівень впливу залежить від багатьох факторів, основними серед яких, на думку авторів, є два чинники: культура особи та її ментально-національні ідентитети. Аналіз наукових джерел і власне бачення проблем трансформації соціально-правового простору дали нам можливість виділити такі прояви місця та ролі особи в умовах глобалізації: новизна соціально-правових явищ, у яких формується ідентичність особи; усвідомлення особою власної ідентичності не тільки в межах держави, але і як «громадянина світу»; підвищення рівня толерантності особи в умовах глобалізації суспільства; розквіт екстремізму; значний потенціал особи у формуванні політичної та правової реальності.

Ключові слова: особа, трансформація, правова реальність, глобалізація, держава.

В статье рассматриваются проблемы влияния на человека глобализационных проявлений современной правовой реальности. Определено, что уровень воздействия зависит от многих факторов, основными из которых, по мнению авторов, являются два фактора: культура личности и ее ментально-национальные идентитеты. Анализ научных источников и собственное видение проблем трансформации социально-правового пространства дали нам возможность выделить следующие проявления места и роли личности в условиях глобализации: новизна социально-правовых явлений, в которых формируется идентичность лица; осознание лицом собственной идентичности не только в пределах государства, но и как «гражданина мира»; повышение уровня толерантности личности в условиях глобализации общества; расцвет экстремизма; значительный потенциал человека в формировании политической и правовой реальности.

Ключевые слова: лицо, трансформация, правовая реальность, глобализация, государство.

The article deals with the problems of the impact on the person of globalization manifestations of modern legal reality. It is determined that the level of influence depends on many factors, the main among them, according to the authors, are two factors: the person's culture and its mentally-national identities. The analysis of scientific sources and my own vision of the problems of the transformation of the social and legal space have enabled us to distinguish the following manifestations of the place and role of a person in the conditions of globalization: the modernity of social and legal phenomena in which the identity of a person is formed; awareness of the person of his/her own identity not only within the state, but as a "citizen of the world"; increasing the level of tolerance of a person in the conditions of globalization of society; the flowering of extremism; significant potential of a person in forming political and legal reality.

Key words: person, transformation, legal reality, globalization, state.

Постановка проблеми. Зміни соціально-правової реальності торкаються безперервно всіх сфер людського життя. Цивілізація змінюється, і разом із нею змінюється вся політична та правова реальність. Такі зміни зумовлені в сучасну епоху не тільки історичним поступальним розвитком людства, але й глобалізаційними процесами, які щоразу пришвидшують трансформацію всього людського існування.

Глобалізація як явище виокремлюється в соціальній, економічній, екологічній, національній і правовій сферах, тому будь-яке явище не залишається з класичними підходами та потребує зміни методологічного розуміння. Політична система, її складники, як-от правова система, система законодавства,

правова культура та політична влада, одні з найперших відчувають зміни під впливом глобалізаційного простору.

Вказані зміни мають низку позитивних і деструктивних чинників. До перших зарахуємо розширення глобального інформаційного простору, посилення процесів мовної та культурної взаємодії, забезпечення доступу до інформації та світових інтелектуальних надбань пересічних громадян.

Водночас деструкція впливає на зміну сталих ціннісних категорій, приводячи їх у стан невизначеності та непередбачуваності наслідків таких змін. Трансформація сприяє утвердженню потужних цивілізаційних систем, які поступово усувають слабші системи, нав'язуючи їм власні цінності й закони

розвитку. Уніфікація світової системи може також сприйматися неоднозначно.

У цій усій невизначеній соціально-правовій реальності існує індивід. Його роль, місце та значення в соціумі також змінюються. Фактори цих змін потребують наукового осмислення, перш за все, для того, щоб спрямувати правове регулювання держави в бік гуманності та людиноцентризму, перевести декларативну демократичність в її реальні прояви.

Стан дослідження. Дослідженню правової системи, її елементного складу та їхніх трансформаційних змін присвячені роботи А.А. Козловського, М.І. Козюбри, С.І. Максимова, Н.М. Оніщенко, В.П. Сальникова, В.М. Синюкова та інших учених. Однак залишається певна наукова прогалина в дослідженні місця особи у глобалізаційних змінах правової реальності сучасності.

Метою статті є юридичний аналіз факторів впливу глобалізованого суспільства на особистість.

Виклад основного матеріалу. Людина не народжується суб'єктом соціальних відносин, а стає ним у процесі тривалої політичної соціалізації, постійних зв'язків, певних соціальних відносин з іншими суб'єктами політики. У вказаному процесі виявляється соціальна зумовленість соціально-правових відносин. Відповідно до того, що первинним суб'єктом соціальної реальності є індивід, проблему суб'єктно-об'єктних відносин треба розуміти в контексті аналізу трьох головних аспектів проблеми особистості: 1) особа як індивід, що має психофізіологічні неповторні особливості; 2) особа як представник групи: статусної, професійної, соціально-етнічної тощо; у зв'язку з цим особа розглядається як специфічний суб'єкт влади; 3) особа як відносно самостійний, активний учасник владно-політичного та громадського життя.

Глобалізація до початку ХХІ ст. перестала бути тільки предметом теоретичних спорів і політичних дискусій. Вона стала соціальною реальністю, яка пов'язана, насамперед, із численними соціальними наслідками та нездатністю національних держав вирішити глобальні проблеми (культурологічні, демографічні, екологічні, прав людини, поширення ядерної зброї та інші). Отже, глобалізацію можна розглядати, з одного боку, як мегатенденцію культурологічної асиміляції, з іншого – як зростаючу тенденцію формування своєрідного імунітету на шляху ствердження національної самоідентифікації [1].

На нашу думку, вагомими в аспекті глобалізаційних змін є два чинники: культура особи та її ментально-національні ідентитети.

Щодо першого чинника, то треба зазначити, що культурологічні процеси у світі загалом і в сучасному інформаційному просторі України зокрема протікають в умовах цивілізаційної глобалізації, в умовах активізації формування інформаційного суспільства. Саме тому, по-перше, діалог і полілог культур різних народів, розвиток сучасних інформаційних технологій, глобалізація культурного розвитку та культурної індустрії, комерціалізація культурної сфери, зближення «масової» та «елітарної» культур, стрімке

зростання обсягу інформації та розширення швидкості її мережі, зниження значення національної специфіки у світовому інформаційно-культурному обміні тощо стали основними ознаками сучасного розвитку земної спільноти. По-друге, культурологія в глобалізаційно-цивілізаційній еволюції є певною, фактично єдиною методологічною базою суспільного гуманітарного розвитку країн світу, включно з Україною [2, с. 3].

Національний чинник є досить розмитим в епоху глобалізації, однак все ж залишається суттєвим чинником впливу на правову ідентичність особи. «Світ сьогодні, представлений різноманітністю рас, статей, мов, класів, вікових категорій і релігій, які не можна ігнорувати, містить для кожної держави потенціал для серйозних зіткнень. У житті народів ці фактори акумулювалися сотнями років і сформували патерни культурної ідентичності їхніх суспільств. Наскільки б сильно глобалізація не розмивала державні кордони для створення глобальних ринків, боротьба за культурну ідентифікацію на локальному (мікро) рівні так само буде посилюватися» [3, с. 4].

Загалом, зміна правової ідентичності особи має ряд проявів. Аналіз наукових джерел і власне бачення проблем трансформації соціально-правового простору дали нам можливість виділити такі прояви місця та ролі особи в умовах глобалізації:

1. Новизна соціально-правових явищ, у яких формується ідентичність особи. Особливо впливає на цей процес новачія культурної сфери соціуму. Оскільки філософська культура – це своєрідна адаптивна можливість людини в пошуку свого світу, в якому стикаються реальність, мова, духовні сутності, текст, творча особистість, природознавство та міф, наука та релігія, типи менталітету та філософська рефлексія, різного роду забобони та релігійні норми, то, відповідно, зумовлюється діалектично взаємопов'язаний процес пошуків кожною культурою основи власної самоідентифікації, яка за допомогою синтезу досвіду минулого та інноваційних надбань дає змогу виробити суто нові підходи до наступних новачій у сфері філософської думки та філософської культури [4, с. 9].

2. Усвідомлення особою власної ідентичності не тільки в межах держави, але як «громадянина світу». Вказане проявляється через розширення меж свого світобуття. М. Вотерс визначає глобалізацію як соціальний процес, під час якого зникають географічні межі соціальних і культурних систем, і населення дедалі більше усвідомлює зникнення цих меж. Під глобалізацією також мається на увазі розповсюдження західної моделі розвитку на решту країн планети, що фактично служить теоретичним обґрунтуванням однополюсного (універсального та ідеального) світового порядку [5, с. 590].

3. Підвищення рівня толерантності особи в умовах глобалізації суспільства. Вирішення глобальних проблем людства потребує нової філософії толерантності, причому єдиною основою, на якій можливе конструктивне взаємопорозуміння та співпраця за умов соціокультурного й релігійного плюра-

лізму, є гуманізм. А втім, мешканці планети Земля постали перед реальною загрозою дегуманізації. Філософи дедалі серйозніше говорять про можливість зникнення людини як виду, наділеного духовними рисами. Саме можливість інформаційного обміну визначатиме інтеграційні процеси в майбутньому, шляхи збереження уявлення про самоцінність власної національної, політичної, релігійної, етнічної культурної ідентичності, про пошуки власного шляху, власної парадигми суспільного розвитку, власної самоідентифікації [6, с. 10].

4. Одночасно з проявами толерантності розвивається антипод цього явища – екстремізм. Він зумовлений зазвичай релігійними та політико-географічними чинниками. «Такі західні ідеї, як індивідуалізм, лібералізм, конституціоналізм, концепція прав людини, рівність, свобода, демократія, вільний ринок, відокремленість церкви, як правило, не мають резонансу в ісламській, конфуціанській, японській, індуській, буддистській чи православній культурах» [7].

5. Значний потенціал особи у формуванні політичної та правової реальності. Інформаційне суспільство надало вагомий потенціал для впливу на органи публічної влади, державний апарат. В умовах глобалізації, на тлі ймовірної кризи ідеї нації як політичної спільноти відбувається консолідація регіональних співтовариств із акцентом на наднаціональні (регіональні) цінності й одночасно активізація дрібних політичних єдностей, згуртованіших, ніж національна держава [8, с. 192].

Також сучасне суспільство розробило вагомий ефективні механізми участі народу, громади, особи у правотворчій діяльності. Тому можемо вказати, що глобалізаційне суспільство забезпечує трансформацію методологічних підходів від держави – агресора – до держави – охоронця прав і законних інтересів людини.

Проте, незважаючи на те, що глобалізація «розмиває» політичні та правові кордони, все ж вагомою залишається роль держави. Виховання громадян сучасного покоління формує націю майбутнього та забезпечить значний рівень правової культури населення. Належність соціальної реальності прямо пропорційно залежить від правової культури громадян. Під правовою культурою зазвичай розуміють зумовлений соціальним, духовним, політичним та економічним ладом якісний стан правового життя суспільства, що виражається у рівні розвитку правової діяльності, змісті і формах юридичних актів, правосвідомості загалом і рівні правового розвитку суб'єктів (індивідів, різних соціальних груп, усього населення), у гарантованості державою та громадянським суспільством свобод і прав людини.

Досягнути високої правової культури пересічних громадян неможливо без створення відповідних умов із боку держави через широкий спектр

правового виховання. Специфіка правового виховання полягає в навчанні праву так, щоб сформувати шанобливе ставлення до закону, непримиренність до його порушень. І тут якраз бракує знань про право та навичок його застосування. Тут більше виявляються моральні якості індивідів, соціальних груп, суспільства.

Однією з найважливіших передумов ефективності державної влади є проведення національно-орієнтованої державної кадрової політики. Потрібно переосмислити принципи підбору та розставляння кадрів. Усі країни, що входять до складу всесвітньої Організації економічного співробітництва та розвитку, розробили цілісну систему критеріїв оцінки діяльності органів влади та на національному рівні мають обов'язкові програми щодо забезпечення підтримки цієї системи.

В Україні система оцінки ефективності діяльності органів влади (зокрема, місцевої) та якості послуг, що надаються цими органами, ще потребує розроблення та впровадження. За відсутності системної оцінки будь-якої діяльності не можна говорити про її якість. Саме тому доки в Україні не почне функціонувати зазначена критеріальна система оцінки, якість послуг буде вкрай низькою.

Висновки. Самоствердження висококультурної особистості на сучасному етапі розвитку суспільства має відбуватися в унікальному світі історично складеного національного буття. Цілісності національної культури можна досягти завдяки активному впровадженню в суспільні процеси державної національної ідеї як основи функціонування нації в геополітичному просторі.

Саме національна ідея є загальним культурним стрижнем для формування особистості. Індивід повинен усвідомити й осмислити свою націю як об'єктивну реальність в економічному, соціальному, політичному, моральному, інтелектуальному просторах і водночас як суб'єкта світового історичного цивілізаційного процесу. Державна влада покликана до цілеспрямованого формування національної свідомості та консолідації всіх громадян на основі засідок ідентифікації та поваги до держави, народу, його права та історії. Вектор функцій влади має бути спрямований на консолідацію суспільства незалежно від національності, толерантність, захист національних інтересів, високий духовний і матеріальний рівень життя, культурну самобутність без сліпого копіювання «близьких» або «далеких» сусідів, захист інтересів конкретної людини, нації та держави, почуття спільності історичної генези, юридичну рівність громадян тощо. Засобами загальнонародської та національної культур свідомість пересічного громадянина потрібно постійно спрямовувати від побутової форми до державного розуміння з метою національного, духовного й економічного відродження власної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Валлерстайн І. Глобалізація або вік змін? Довгостроковий погляд на шлях розвитку світової системи. Глобалізація. Регіоналізація. Регіональна політика. Луганськ, 2002. С. 49–67.
2. Шейко В.М. Культурологічно-глобалізаційні процеси в сучасному інформаційному полі України. Вісник Книжкової палати. 2009. № 7. С. 44–47.
3. Вергунов В.А., Костев В.М. Культура землеробства як фактор цивіліогенезу. К.: ІАЕ УААН, 2002.
4. Буруковська Н.В. Особливості розвитку філософської культури доби глобалізації. Вісник Академії адвокатури України. 2010. Ч. 2. С. 6–10.
5. Иноземцев В.Л. Расколота цивилизация. М.: «Академия-Наука», 1999.
6. Буруковська Н.В. Цивілізаційні суперечності доби глобалізації: аксіологічний аспект. Вісник Академії адвокатури України. 2011. Ч. 1. С. 5–10.
7. Шкіль А.В. Місце України у двоподілі світу. Вітер імперії: збірка статей з геополітики. Львів: ЦДРП «Євразія», 1997.
8. Золотарьова Ю.І. Вплив глобалізаційних процесів на соціалізацію молоді. Вісник Харківської державної академії культури. 2012. Вип. 38. С. 189–195.